

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 2 maj 1916 kl. 2 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

I en inom andra kammaren av herr *Tengdahl* väckt motion nr 205 hemställes, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en utredning av, vad som genom donationer eller annorledes f. n. må vara åtgjort för att underlätta studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Med avseende på motiveringen får utskottet hänvisa till den avgivna motionen.

Motionären framhåller, att den av honom avgivna motionen utgör ett återupptagande i annan och mera utvidgad form av en fråga, som av herr *Palmstierna* väcktes i motion nr 215 vid 1914 års senare riksdag. Herr *Palmstiernas* motion åsyftade, att genom statens direkta medverkan lättnader måtte beredas studenterna i de svårigheter av olika slag, som för så många av dem vore förbundna med anskaffandet av nödiga studiemedel. Andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte emellertid bifall till denna framställning, emedan utskottet ansåg, att denna fråga endast utgjorde en del av ett mera omfattande samhällsspörsmål, nämligen huru mindre bemedlade studerande av olika slag skulle kunna sättas i tillfälle att utan alltför betungande ekonomiska svårigheter bedriva sina studier.

Utskottet.

Den föreliggande motionen avser även andra studerande än studenterna vid våra högskolor. Men för att kunna tränga till frågans botten anser motionären nödvändigt att först äga tillgång till en statistik, som anger, vilka åtgärder redan äro vidtagna för att underlätta dessa studerandes utbildningsmöjligheter.

Utskottet vill då påpeka, att vi ingalunda äro i så stor saknad av statistik på detta område, som motionären synes taga för givet. Den senaste officiella mera utförliga statistiken härom föreligger i länsstyrelsernas femårsberättelser för åren 1901—1905. Av dessa berättelser framgår, att storleken av de s. k. fromma stiftelserna, för vilka i dessa berättelser redogöres, vid 1905 års slut beräknades uppgå till 404,403,269 kronor, oavsett en del spannmål m. m., varjämte för ett antal stiftelser deras belopp ej kunnat uppgivas. Efter det ändamål, de avsågo, voro stiftelserna fördelade i åtta klasser, nämligen:

- A) stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux o. d.;
- B) stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning;
- C) stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning;
- D) stiftelser för sjukvård;
- E) sjuk- och begravningskassor;
- F) pensionsfonder;
- G) pensionskassor;
- H) andra stiftelser och inrättningar.

Stiftelser hörande till ovannämnda klass B för barnavård och barnundervisning och till klass C, avseende annan undervisning än den egentliga barnundervisningen, representerade följande belopp, fördelade på landsbygd och städer:

	Landsbygd.	Städer.	Hela riket.
Klass B.....	8,544,595 kronor	33,919,036 kronor	42,463,631 kronor
Klass C.....	2,515,910 »	82,117,259 »	84,633,169 »

Städernas ifrågavarande stiftelser hade sålunda betydligt större tillgångar än landsbygdens, och detta särskilt beträffande de till klass C hörande stiftelserna, bland vilka stipendiefonder, avsedda för läroverken, ingå.

Utdelningen under 1905 från dessa stiftelser, klasserna B och C, utgick till följande antal personer och med följande belopp:

	Personer.	Kronor.
Klass B.....	45,809	2,280,729
Klass C.....	7,471	2,076,092

Dessa siffror lämna emellertid endast ett mycket ofullständigt svar på det spörsmål, motionären önskar få besvarat, ty dels äro stora grupper av donationer och stipendier icke upptagna i denna redogörelse, t. ex. flera av dem, som stå under universitetsmyndigheternas, studentkårernas och studentnationernas förvaltning, och dessutom finnes icke i särskilda sammanställningar angivet, huru många av dessa stiftelser särskilt hänföra sig till läroverk, till folkskolor eller till seminarier o. s. v. Som emellertid länsstyrelsernas femårsberättelser icke vidare skola utkomma, har statistiska centralbyrån fått i uppdrag att utgiva ifrågavarande statistik. För närvarande har statistiska centralbyrån densamma under utarbetande, och i denna skola alla dessa stiftelser, donationer o. d. komma att uppställas efter delvis nya principer och ordnas mera detaljerat och så fullständigt som möjligt. Sålunda komma för varje stiftelse att upptagas den ort, stiftelsen avser, stiftelsens namn, stiftelseår, stiftare, ändamål, förvaltning, stiftelsens förmögenhet vid årets slut, årligen utdelat belopp och årligen understödda personer. Dessa uppgifter skola sedan sammanställas, och det torde få antagas, att denna sammanställning skall vara ägnad att lämna åtskilliga av de uppgifter, som motionären anser önskvärda.

Vad motionären vill lära känna är dels omfattningen av det behov av understöd, som här förefinnes, dels de möjligheter, som kunna föreligga att tillgodose detsamma. Att med statistiska siffror exakt angiva ett dylikt behov måste nog alltid vara förenat med vissa kanske aldrig helt övervinneliga svårigheter, men approximativt bör detsamma kunna fastställas, varefter man har att ställa det i relation till de ekonomiska möjligheter att avhjälpa detsamma, som förefinnas.

Redan innevarande år torde sålunda denna statistiska utredning föreligga, utförd av den därtill mest kompetenta institutionen i vårt land, och skulle än denna statistik på någon punkt sakna den fullständighet, som motionären med hänsyn till föreliggande fråga skulle önskat erhålla, bör den under alla förhållanden kunna erbjuda en basis eller utgångspunkt för mera detaljerade undersökningar i motionens syfte.

Den statistiska utredningen, huru fullständig och uttömmande den än kan tänkas bliva, utgör emellertid icke slutmålet för ifrågavarande framställning. Motionären åsyftar ytterst, att för studier begåvade barn från obemedlade hem måtte på allt sätt ekonomiskt understödjas för att nå den ställning i samhället, där de kunna göra den största nyttan. Detta är målet, och medlet härtill anser motionären vara ett av staten på rationella grunder byggt stipendieväsen.

Motionären är en varm vän av den tanke, som ligger till grund för »Telefondirektören H. T. Cedergrens uppfostringsfond». Denna fond är enligt donators testamente avsedd att bereda tillfälle till god uppfostran för obemedlade barn — företrädesvis från Stockholms folkskolor — som icke på annat sätt kunna erhålla hjälp till sin utbildning, men som visa stor begåvning och om vilka deras lärare hysa särskilda förhoppningar, att de, om de erhålla en tillfredsställande utbildning, skola kunna göra en god insats i vårt lands ekonomiska och industriella utveckling. På grund härav vill fonden medverka till utbildning för vilken levnadsbana som helst, för vilken eleven, manlig eller kvinnlig, befinner äga särskild och stor begåvning, såsom teknisk verksamhet, industri av varje slag, handel och lantbruk ävensom konst och vetenskap.

Om utskottet förstätt motionären rätt, skulle hans framställning korteligen kunna sägas avse åstadkommandet av en statens »Cedergrens-fond», d. v. s. ett statsstipendieväsen, organiserat i väsentlig överensstämmelse med de principer, som ligga till grund för den nämnda fonden och dess förvaltning.

Huruvida en sådan under statens förvaltning stående stipendiefond skall kunna skapas och hur den i sådant fall borde organiseras är ett problem, som motionären icke inlåtit sig på; det är just detta spörsmål, som, sedan en tillfredsställande statistik i ämnet åstadkommits, skulle bliva föremål för en möjligen blivande utredning.

Utskottet anser det syfte, som uppbar motionen, vara synnerligen behjärtansvärt, och denna uppfattning överensstämmer med vad andra kammarens första tillfälliga utskott i anledning av herr Palmstiernas motion vid 1914 års senare riksdag anförde i ett utlåtande, som icke blev föremål för någon anmärkning från kammarens sida. Utskottet anser sig dock böra framhålla, att, därest studiemöjligheterna underlättas för obemedlad men verkligt begåvad ungdom, borde samtidigt, genom skärpning av fordringarna på vissa skolstadier, möjligheterna till framkomst på studiebanan försvåras för dem, som sakna fallenhet för ett allvarligt studiearbete, emedan eljest den av motionären föreslagna åtgärden kunde förändra allt för stor tillströmning till de lärda banorna. Andra kammarens första tillfälliga utskott yttrade härom i sitt ovannämnda utlåtande i anledning av herr Palmstiernas motion, som huvudsakligen avsåg understöd genom lån, följande: »Vidare synes för närvarande tillströmningen till våra högskolor vara högst betydlig, och det lär väl svårigen kunna bestridas, att denna tillströmning åtminstone icke skulle minskas, om möjligheten för de studerande att på bekväma och goda villkor erhålla studielån ökades».

För att fylla sin uppgift måste tydligen en statens stipendiefond för här ifrågavarande ändamål kräva mycket stora uppoffringar från statens sida. Dessa uppoffringar skulle dock för framtiden avsevärt kunna minskas, om den tanke förverkligades, som motionären i förevarande fråga framhållit och som kommit till uttryck i andra kammarens första tillfälliga utskotts ovan nämnda utlåtande, nämligen att de understödstagare, som här avses, borde förbindas att helt eller åtminstone till en del återbetala understöden enligt särskilt i detta syfte upprättade grunder.

Då utskottet sålunda anser, att den angelägenhet, som här är i fråga, förtjänar att göras till föremål för en utredning, får utskottet med anledning av herr Tengdahls förevarande motion hemställa,

att kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning om vad från statens sida kan göras för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 28 april 1916.

På utskottets vägnar:

NILS HELGER.

Vid förevarande ärendes slutbehandling ha närvarit: herrar *Helger, Welin, Andersson* i Skrädene*), *Stenudd, Lingström, Persson* i Björnsbyholm, *Hedström, Rydholm, Olsson* i Ramsta och *Julin*.

*) Icke närvarande vid utlåtandets justering.